

Kokemuksen kautta osalliseksi ja vaikuttajaksi

Vertaiset ja kokemusasiantuntijat toipumisen ja kuntoutumisen tukena

Päihde- ja mielenterveysjärjestöt hyvinvoinnin
tukena -miniseminaari 20.11.2018

Mielenterveysmessut, Helsinki

Lotta Hautamäki ja Timo Ilomäki
Kuntoutussäätiö

Tutkimuksen asetelma ja aineisto

Osahankkeen tavoitteena oli kartoittaa, kuvata ja jäsentää vertaisuuden ja kokemusasiantuntijuuden perustaa, merkitystä ja tarkoitusta järjestöjen toiminnassa.

- 1) Tutkittiin vertaisten tehtäviä ja roolia järjestöissä suhteessa ammatillisuuteen sekä toimimisen motiiveja
- 2) Tutkittiin kokemusasiantuntijuutta palvelujen kehittämistyössä

Laaja laadullinen 42 teemahaastattelun aineisto päihde- ja mielenterveysjärjestöissä toimivia vertaisia, kokemusasiantuntijoita ja työntekijöitä.

Tässä esityksessä pohdimme miten *osallisuus* ja *vaikuttaminen* ilmenivät haastateltujen päihde- ja mielenterveysjärjestöjen toimintaan osallistuvien puheissa?

Vertaiset ja kokemusasiantuntijat järjestöissä

Tutkimuksessa lähdettiin liikkeelle siitä, että vertaisen ja kokemusasiantuntijan roolit sekoittuvat usein käytännössä.

Vertaiset toimivat yleensä vapaaehtoisina kun taas kokemusasiantuntijat saavat palkkion tai palkkaa työstään.

Vertaisena toimivat ihmiset kokivat olevansa osallisina yhdistyksen muodostamassa yhteisössä. Merkitykselliseksi koettiin vertaistuki oman ja toisen kuntoutumisen tukena

Kokemusasiantuntijat taas toimivat kiinteämmin osana järjestöjen tutkimus- ja kehittämistoimintaa yhteistyössä palkattujen työntekijöiden kanssa tai laajemmin palvelujärjestelmässä. Heille tärkeää oli myös yhteiskuntaan vaikuttaminen.

Vertaisesta kokemusasiantuntijaksi

Vertainen voi kouluttautua kokemusasiantuntijaksi, mutta koulutus ei aina ole kokemusasiantuntijuuden edellytys:

”Itse asiassa mä en oo käynny tätä kokemusasiantuntijakoulutusta (...) Alunperin mä inhosin sanaa vertaisohjaaja, kun musta tehtiin semmonen. Kun mun mielestä se ohjaaja sana vaatii jonkinlaista koulutusta, ja enhän mä ollu mitään muuta kuin vanha juoppo, joka ei juonu. Mä käytin itsestäni sinnikkäästi vertainen. Ja nyt sitten musta tuli kokemusasiantuntija, kun aloitin työskentelyn täällä. Ja ihan tällä omalla päihdehistorialla ja siitä selviämisellä ja tietenkin sitten justiinsa tämmöiset ryhmänohjaajakoulutukset ja miten ihmisen kanssa käydään asioita, keskusteluja ja koulutuksia tämmösiä on ollu vaikka kuinka paljon” (Kokemusasiantuntija, päihdejärjestö, mies)

Yhdistysten sisällä vaikuttaminen

Jurvansuun & Rissasen analyysi järjestöjen johdolle tehdystä kyselystä kertoo vertaisten ja kokemusasiantuntijoiden vaikuttamisesta yhdistysten sisällä seuraavaa:

- Vertaiset ja kokemusasiantuntijat osallistuivat henkilöstökokouksiin reilussa puolessa ja henkilöstökoulutuksiin vajaassa puolessa yhdistyksistä.
- Työnohjauksiin heillä oli pääsy reilussa neljänneksessä yhdistyksistä.
- Joka viidennessä yhdistyksessä vertaiset ja kokemusasiantuntijat eivät osallistuneet yhdistyksen henkilöstökoulutuksiin tai työnohjauksiin, vaikka tällaisia yhdistyksissä järjestettiin.

Vertaisten ja kokemusasiantuntijoiden omia kokemuksia tutkittiin haastatteluissa ja heidän näkökulmastaan vaikuttaminen ja osallisuus olivat myös yhdistyksessä vaikuttamista laajempi asia.

Jurvansuu, S. & Rissanen, P. (2018): Vertais- ja kokemusasiantuntijatoiminnan laajuus päihde – ja mielenterveysyhdistyksissä ja yhdistysten toimijoille tarjoama tuki. Tietopuu: Katsauksia ja näkökulmia 1/2018: 1-11.

Vertaiset osallisina omassa järjestössä

Kysyttäessä pääseekö oma ääni kuuluviin järjestössä, vertaiset pääosin kokivat saavansa vaikuttaa toimintaan:

”Pääsee, jokainen pystyy siihen vaikuttaa. Voi tulla suoraan puhumaan puheenjohtajalle tai voi kirjoittaa paperille. (...) nimenomaan toivotaan, että jäsenet on aktiivisia ja kertoo, mitä mielipiteitä (...) tai mitä vois tehdä” (Vertainen, mielenterveysjärjestö, nainen)

Vertaiset osallisina omassa järjestössä

Vertaistoiminta oli kuitenkin haastatelluille lähtökohtaisesti arvokasta itsessään, eikä heillä ollut tarvetta päästä vaikuttamaan järjestön toimintaan tai yhteiskuntaan laajemmin:

”Ihan tarpeeks, en mä semmost isoo roolii tavoittelekaan, ett jossain vaiheessa saatan itekin vetää jotain kurssia ett ihan vaan ajanvietteenä tänne tuun.” (Vertainen, mielenterveysjärjestö, nainen)

Kokemusasiiantuntijoiden ääni

Kysyttäessä pääseekö oma ääni kuuluviin järjestössä, kokemusasiiantuntijat kuvasivat omaa rooliaan esimerkiksi näin:

”No välillä pääsee ja välillä ei. Että tota. Se on selvä. Niinkun missä tahansa elämässä. Kyllähän se täälläkin näkyy arvoasteikko, että kuka on oikee työntekijä ja kuka on sit kokemusasiiantuntija. Täällähän päätökset tekee nämä oikeet työntekijät. Et eihän meillä päätösvaltaa oo mihinkään” (Kokemusasiiantuntija, mielenterveysjärjestö, nainen)

Kokemusasiantuntijat vaikuttajina

Toisaalta palvelujen kehittämistyössä ja hankkeissa he kokivat tulevansa kuulluiksi:

“Siis tota en tiedä kuinka paljon oon oikeesti päässy kehittää, mut mä oon ollut puhumassa erilaisissa seminaareissa kokemusasiantuntijana ja liittyen palvelujärjestelmään. Kyl mä oon kokenut aina, että mua on kuunneltu. Onko mikään sit muuttunut sen perusteella, nii sitä en nyt tässä lähde sanomaan, mutta kyllä mä oon kokenut, että se mun kokemus on ollu kuitenkin tosi tärkeätä ja arvokasta ja sitä on haluttu kuulla ja sitä on kuunneltu.” (Kokemusasiantuntija, päihdejärjestö, nainen)

Kokemusasiantuntijat vaikuttajina

Vaikuttaminen palveluihin tai esimerkiksi hoitosuositukseen jäi kuitenkin toteutumatta:

”Mut tota mitä siihen vaikuttamiseen niin, öö kyllä niinkun mielipiteet kirjataan yleensä aina ylös, pöytäkirjoihin ja mihin, missä nyt ikinä hankkeessa onkaan, mut sitte jos haluais muutoksia johonkin esimerkiks vaikka hoitosuositukseen tai haluis antaa sinne sen oman panoksen, että vaikka vertaistuki on tärkeätä, niin siit on ilmeisesti verrattain vähän tutkimustietoo, niinku ei voi tavallaan vedota siihen tutkittuun tietoon niin sillon sitä tavallaan ei sit kirjata, ett siinä mielessä niitä mielipiteitä ei oteta... vaikka haluais sanoo, ett ei se käytännössä mee näin, niin sit sitä ei kirjata sen takia, kun se ei oo tutkittua tietoo.”

(Kokemusasiantuntija, ryhmähaastattelu, nainen)

Osallisuus ja vaikuttaminen

Vertaiset ja kokemusasiantuntijat kokevat osallisuutta, kun se ymmärretään yhteisöihin kuulumisena, kuulluksi tulemisena ja merkityksellisyyden tunteina

Osallisuus vaikuttamismahdollisuuksina ja yhteisenä päätöksentekona taas toteutuu järjestöjen vertais- ja kokemusasiantuntijatoiminnassa huonommin.

Vertaiset eivät välttämättä aina halua vaikuttaa vertaistoiminnan ja oman järjestön päätöksenteon tasoa laajemmin, mutta kokemusasiantuntijoilla oli halu vaikuttaa palvelujärjestelmään, hoitosuosisoituksiin ja vertaistuen asemaan mielenterveys- ja päihdetyössä.

Olennainen tekijä osallisuudessa on myös riittävä toimeentulo. Kokemusasiantuntijat saavat palkkioita, joiden merkitys toimeentulon kannalta vaihtelee yksilöittäin (ovat tärkeä arvostuksen osoitus joka tapauksessa)

KIITOS!

lotta.hautamaki@kuntoutussaatio.fi

timo.ilomaki@kuntoutussaatio.fi